

Ekologické zemědělství a biopotraviny

Poptávka po biopotravinách v českých obchodech roste. Zákazníci chtějí více zboží z ekologického zemědělství, které nepoužívá pesticidy či průmyslová hnojiva a zajišťuje ohleduplné zacházení se zvířaty. Jenomže produkce vážne. České bio je nedostatkovým zbožím.

Tento informační list shrnuje základní informace o ekologickém hospodaření a biopotravinách.

Co je ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství dodržuje sadu zákonem stanovených pravidel:

- Místo pesticidů upřednostňuje biologickou ochranu před škůdci. Využívá přirozené nepřátele škůdců, vhodně střídá a kombinuje plodiny, vybírá odolné odrůdy, využívá vzájemné konkurence mezi různými druhy plevelů. Pesticidy jsou vyloučeny (s výjimkou malých dávek několika vybraných, šetrnějších anorganických látek, a to jen za zvláštních okolností).
- Úrodnost půdy zajišťuje chlévským hnojem, zora-

váním rostlin, pěstováním plodin, které vážou dusík ze vzduchu, a dalšími přirozenými postupy – nikoliv průmyslovými hnojivy.

- Zvířatům zajišťuje podmínky, které odpovídají jejich přirozeným potřebám. Prasata, skot i drůbež mají možnost pohybu, stáj vystlanou slámou, kontakt s mláďaty, žijí v odpovídajících skupinách a dostávají přirozené krmivo. Zakazuje ustájení na podlaze z ocelových roštů nebo chov slepic v těsných klecích.
- Vylučuje pěstování genově modifikovaných plodin, které přispívá k ještě větší intenzifikaci zemědělství.
- Požaduje zachování zeleně v krajině – mezi, remízku a stromů podél potoků. Tam, kde je to možné, odkládá orbu na jaro, čímž chrání půdu před erozí.
- Další pravidla regulují výrobu biopotravin. Zakazují například přidávání umělých aditiv (umělá barviva, aromatické látky, dochucovadla, konzervanty, emulgátory a podobně). Při uzení, nakládání nebo zjemňování se nesmí používat chemikálie. Stejně tak jsou vyloučené některé další praktiky (například výměna iontů, bělení, ozařování).

Pravidla shrnuje český zákon o ekologickém zemědělství [1], který vychází ze společné evropské legislativy [2]. A ta se zase zakládá na globálních kritériích vydaných organizací IFOAM (Mezinárodní federace hnutí ekologických zemědělců).

Kontrola ekologického zemědělství

Zemědělci (a výrobci potravin), jejichž práce odpovídá všem pravidlům ekologického zemědělství, mohou požádat o certifikát. Po jeho udělení se zapojí do koločce pravidelných i náhodných kontrol, které dohlíží na dodržování regulí. Certifikáty u nás mohou udělovat tři organizace: KEZ, ABCERT a Biokont CZ.

Zboží z ekologického zemědělství může být označeno českým logem BIO, známým jako zelená zebra. Navíc existuje i společné evropské logo, podle kterého zákazníci rozpoznají biopotraviny i v ostatních zemích Evropské unie. Podle zákona mohou jen takto označené výrobky nést název s předponou „bio“.

Loga – zebra a evropské

Kontroly pomáhají jak spotřebitelům, tak zemědělcům. Zákazníci mohou důvěřovat tomu, že veškeré biozboží vzniklo podle přísných pravidel ekologického hospodaření a všichni výrobci mají rovné podmínky.

Zdravější krajina

Desítky studií poukázaly na skutečnost, že ekologické hospodaření zvyšuje bohatství rostlin i živočichů v zemědělské krajině. Srovnání množství jedinců i druhů rostlin, pavouků, motýlů, ptáků, brouků i dalšího hmyzu na průmyslově a ekologicky hospodařících farmách dokazuje, že ekofarmy jsou na tom o několik desítek procent nebo až několikanásobně lépe. V místech, kde se hospodář šetrně, nacházejí domov také druhy ohrožené vyhoubením [3].

Na ekofarmách žije rovněž více užitečných druhů živočichů, kteří hubí škůdce, například draví brouci, pavouci nebo hmyzožraví ptáci, což má značný přínos pro hospodaření [4].

Více informací o vlivu ekologického zemědělství na krajinu se dočtete v informačním listu Ekologické zemědělství a krajina na www.hnutiduha.cz/publikace/ekozemedelstvi_a_krajina.pdf.

Lepší potraviny

Nelze jednoznačně říci, že jsou biopotraviny zdravější. Ale existují důvody proto, abychom jim dali přednost.

Vzhledem k šetrnému zpracování si bioprodukty ponechávají své přirozené vlastnosti. V biopotravinách se nesmí používat potravinová aditiva: umělá barviva, konzervační látky, zahušťovadla, syntetické chuti, sladidla a další. Používání aditiv se sice řídí, stejně jako ekologické zemědělství, přísnými pravidly. Někteří lidé jsou na ně ale přesto přecitlivělí a mohou z nich dostat vážné alergické reakce [5].

Existují desítky odborných studií, které srovnávají obsah minerálů, vitamínů a sušiny v biopotravinách a běžném zboží. V některých případech jsou na tom lépe biopotraviny. V jiných není mezi zbožím z průmyslového a ekologického zemědělství prakticky žádný rozdíl.

Více informací o kvalitě biopotravin se dočtete v informačním listu Je BIO zdravější? na www.hnutiduha.cz/publikace/je_bio_zdravejsi.pdf.

Oživení venkova

Ekologické zemědělství vytváří nová pracovní místa, podporuje místní ekonomiku a pomáhá oživit venkov.

Ekologické statky obvykle zaměstnávají o 10 až 20 procent více lidí než průmyslové [6]. Nakupují méně chemikálií, ale potřebují více rukou. Podle propočtu Hnutí DUHA by zvýšení podílu ekologického hospodaření na 20 procent české zemědělské půdy vytvořilo 3500 až 7000 nových pracovních míst. Peníze zároveň zůstanou doma, protože zemědělci utratí více za místní pracovní sílu a méně za agrochemikálie dovezené odjinud.

Chovaná zvířata

Ekologický chov hospodářských zvířat se řídí několika základními principy. Jedním z nich je dobrý vztah a ohleduplné zacházení. Zvířata jsou cítící bytosti a jako takové potřebují kvalitní péči a dobré životní podmínky. Potřebují výběh a přirozenou, ekologicky vyprodukovanou, stravu. Nemocem se předchází pomocí preventivních opatření a posilováním obranyschopnosti. K léčbě se přistupuje až při onemocnění. Toto vše se zásadně projevuje na životní pohodě zvířat.

Více informací o chovu hospodářských zvířat se dočtete v informačním listu Ekologické zemědělství a hospodářská zvířata na www.hnutiduha.cz/publikace/chov_hospzvirat_a_ekozemedelstvi.pdf.

Ekologické zemědělství v České republice

Podle pravidel ekologického zemědělství u nás hospodařilo k říjnu 2007 skoro 1250 farem. Přitom jen o rok dříve to bylo asi o čtvrtinu méně. Dohromady pokrývají na tři sta tisíc hektarů, tedy víc než sedm procent zemědělské půdy. Biopotraviny dodává přes 220 výrobců [7].

Se sedmi procenty patříme na první pohled k lepšímu průměru Evropské unie. Jenomže drtivou většinu (83 procent) představují louky a pastviny. Získat na ně certifikaci je oproti orné půdě velmi snadné – pravidla hospodaření se takřka neliší. Orná půda tvořila v roce 2007 pouze devět procent [7].

Vysoký podíl luk a pastvin v ekologickém zemědělství není pouze českou zvláštností. Stejný problém mají také jinde v Evropě, ovšem ne tak extrémní. Louky zabírají zhruba polovinu ekologicky obhospodařované půdy v patnácti zemích „staré“ Evropské unie [8].

Čeští ekologičtí zemědělci obhospodařují louky a pastviny, chovají skot na maso i mléko, pěstují vzácnější druhy obilí (špalda a pohanka), brambory, koření a byliny. Část obilovin a přibližně tři čtvrtiny bylin se exportuje, zatímco mléko spolkně domácí trh.

Státní podpora ekologického zemědělství

Pro rozvoj ekologického zemědělství je velmi důležitá účinná pomoc ze strany státu. Ekostatky dostávají dotace, jejichž výše se odvíjí od náročnosti hospodaření. Za louky či pastviny je to 1954 korun na hektar a rok, za ornou půdu 4266. Potřebné peníze zajišťuje Program rozvoje venkova, který financují evropské fondy.

Nicméně jsou tyto dotace pořád ještě nevhodně nastavené. Podpora luk a pastvin stoupla oproti předchozímu období o 77 procent, zatímco dotace na pěstování zeleniny o 40 a na ornou půdu jen o 21 procent.

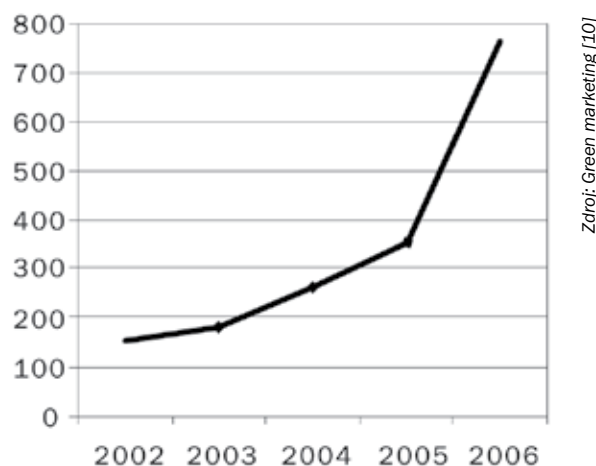
Vláda také schválila takzvaný Akční plán pro rozvoj ekologického zemědělství, který se zaměřuje na podporu výroby a odbytu biopotravin. Ministři se v něm shodli, že chtějí podíl ekologického zemědělství zvýšit na deset procent do roku 2010. Plán spočívá hlavně v propagačních a informačních programech.

Biopotraviny na českém trhu

Český trh s biopotravinami rychle roste. V roce 2006 měl obrat 760 milionů korun, což znamená meziroční nárůst o 59 procent [9]. V nadcházejících pěti letech se očekává dalších 30–40 procent ročně, takže by se celkový obrat vyšplhal do konce dese-

tiletí na 2,5 miliardy korun. I tak to ale bude pouhé jedno procento spotřeby potravin v České republice.

Graf: Růst českého trhu s biopotravinami (obrat v mil. Kč)

Dvě třetiny českého trhu pokrývají obchodní řetězce (67 procent včetně lékáren) [11]. Důležité jsou také prodejny zdravé výživy (28 procent). Pouze malou část pokrývají běžné samoobsluhy (3 %) či prodej přímo na farmách a tržnicích nebo zásilkový obchod (2 %).

České bio versus dovážené

Česká poptávka po biopotravinách výrazně převyšuje nabídku. Více než 56 procent biopotravin v obchodech pochází z dovozu – včetně zboží, které by snadno mohli dodávat čeští zemědělci a výrobci, například mléčné výrobky, těstoviny, oleje a tuky či zeleninu. Většina pochází z evropských zemí – Německa, Itálie, Rakouska, Nizozemska i odjinud. Ale dováží se dokonce i z Číny.

Nejenže tak domácí zemědělci zbytečně přicházejí o příležitosti a česká krajina o možnost ozdravení. Hluk a výfukové plyny z kamionů dovážejících zboží zároveň podkopávají ekologické přínosy biopotravin.

Hlavní překážkou na cestě k českým biopotravinám je konzervativní přístup velkých potravinářských podniků, včetně jatek. Na trhu lze dostat spoustu speciálních biovýrobků. Chybí ale běžné potraviny, jako chléb, sýry, zelenina či maso a uzeniny. Hnutí DUHA provedlo na jaře 2007 průzkum mezi hlavními obchodními řetězci na českém trhu a dotazovalo se, proč nabízejí málo bio. Vysvětlení nejčastěji znělo: Na českém trhu potřebné zboží prostě nemůžeme najít [12].

Cena biopotravin

Biopotraviny jsou obvykle dražší než průmyslová produkce. Za typický rodinný nákup zaplatíte zhruba dvojnásobek [13]. Zákazníci se ale setkávají i s několikanásobně dražšími biopotravinami (biokuře více než pětikrát, biomrkev třikrát). Některé jsou naopak levnější (hovězí maso na svíčkovou o 13 procent, čerstvý kozí sýr o čtvrtinu, třtinový cukr o šest procent) [13].

Vyšší ceny mají několik příčin. Třeba lidská práce při ochraně před škůdci stojí více než pesticidy. Svůj podíl má i nákladná výroba v malém. Jakmile začnou biopotraviny pokrývat větší část trhu, přirozeně zlevní. Do cen se promítá také nízká konkurence na domácím trhu s biopotravinami. Výrobci nemají dostatečnou motivaci k zajišťování levnějších řešení.

Přesto by mohly vyšší ceny biopotravin dlouhodobě představovat výhodu. Do cen zboží z průmyslového zemědělství se nepromítají některé důležité náklady – například znečištění vody pesticidy či hnojivy a další ekologické škody. Bio je sice dražší v obchodech, ale šetří naše kapsy při placení daní.

Průmyslová produkce spotřebuje mnoho ropy a dalších surovin. Větší náklady se časem podepisují i na cenách. Ekologické hospodaření, jež je založeno na uzavřeném koloběhu energie a omezování vstupů i spotřeby neobnovitelných zdrojů, má proto šanci na lepší pozici na trhu.

Uživí ekologické zemědělství svět?

Vědci z Michiganské univerzity se zabývali otázkou, zda by přechod na ekologické hospodaření uživil celý svět. Zjistili, že ano [14].

Zdravý rozum ale říká, že s výnosy ekologického zemědělství, které jsou oproti průmyslovému o něco menší, by to mělo být naopak. Toto srovnání je nicméně silně zavádějící. Většina drobných rolníků v rozvojových zemích vůbec nepoužívá velké dávky drahých pesticidů a umělých hnojiv. Intenzivní hospodaření se týká pouze obrovských farem, které pěstují plodiny na export.

Většině světových rolníků by přechod na moderní ekologické zemědělství výnosy spíše zvýšil, a to dvakrát až třikrát [14]. Rozvoj zdravého hospodaření tedy neznamená rozšíření plochy půdy věnované polím a pastvinám na úkor lesů, přírody a rekreační krajiny.

Rizikové bio?

Někteří lidé se obávají, že bez chemikálií by mohly biopotraviny obsahovat více plísní. Jenomže i v tomto ohledu podléhají biopotraviny stejným kontrolám jako konvenční protějšky [15]. Zodpovídají za to příslušné úřady – Státní veterinární správa, Státní

zemědělská a potravinářská inspekce a hygienické stanice.

Existuje několik studií, které sledovaly, zda je mezi bio a ostatními potravinami nějaký rozdíl. Žádný ne našly [16]. Výsledky shrnuje publikace, kterou vydal Vědecký výbor výživy zvířat [16].

Prameny

- [1] Zákon č. 30/2006 Sb., o ekologickém zemědělství.
- [2] Nařízení Rady (EEC) č. 2092/91 o ekologické výrobě zemědělských produktů a potravin původem z ekologického zemědělství.
- [3] Stolze, M., Piorr, A., Haring, A., Dabbert, S. (2000): The environmental impacts of organic farming in Europe (Organic farming in Europe: economics and policy Vol. 6), University of Hohenheim, Stuttgart-Hohenheim.
- [4] Feber, R. E., Firbank, L. G., Johnson, P. J., Macdonald, D. W. (1997): The effect of organic farming on pest and non-pest butterfly abundance, *Agriculture Ecosystems and Environment* 64: 133–139.
- [5] Drápal, J., Ettlerová, K., Hajšlová, J., Hlúbik, P., Jechová, M., Kozáková, M., Malíř, F., Ostrý, V., Ruprich, J., Sosnovcová, J., Špelina, V., Winklerová, D. (2003): Potravinová přecitlivělost: alergie a intolerance, Vědecký výbor pro potraviny, Brno.
- [6] Offermann, F., Nieberg, H. (2000): Economic performance of organic farms in Europe (Organic farming in Europe: economics and policy Vol. 5), University of Hohenheim, Stuttgart-Hohenheim.
- [7] Tisková zpráva Ministerstva zemědělství, 15. 11. 2007, www.mze.cz/Index.aspx?ch=270&typ=1&val=39547&ids=0.
- [8] Hau, P., Joaris, A.: Organic farming, http://europa.eu.int/comm/agriculture/envir/report/en/organ_en/report_en.htm, 25. 4. 2007.
- [9] Ekologické zemědělství v České republice (Ročenka 2006), PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, Šumperk.
- [10] Václavík, T.: Český trh s biopotravunami 2005, Green marketing, <http://greenmarketing.cz/docs/Ceskytrhsbiopotravunami2005.pdf>.
- [11] Bio Obchod, informační měsíčník pro prodejny biopotravín v České republice, květen 2007, str. 16.
- [12] Kaspříková, L., Kotásková, K.: Nabídka biopotravín na českém trhu: Průzkum sortimentu a postojů obchodních řetězců, Hnutí DUHA, Brno 2007, str. 17, www.hnutiduha.cz/publikace/bio_pruzkum_vysledky.pdf.
- [13] PRO-BIO Liga: Srovnávací test cen biopotravín a konvenčních potravin v pražských obchodech a obchodních řetězcích, www.biospotrebitel.cz/data/pdf/Srovnavaci_test_II_vysledky_071229.pdf.
- [14] Badgley, C., Moghtader, J., Quintero, E., Zakem E., Chappell, M. J., Avilés-Vázquez, K., Samulon, A. and Perfecto, I. (2007): Organic agriculture and the global food supply. *Renewable Agriculture and Food Systems* 22: 86–108.
- [15] Podle zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách.
- [16] Homolka P., Ostrý V., Urban J. (2005): Ekologické zemědělství: zdroj bezpečných krmiv a potravin (Vědecký výbor výživy zvířat), Praha, str. 44–50, www.vuzv.cz/vyziva/studie19.pdf.

Zpracovala Lenka Kaspříková.
Vydalo Hnutí DUHA, listopad 2007.
Vytisknuto na recyklovaném papíře.

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

A › Bratislavská 31, 602 00 Brno
T › 545 214 431
F › 545 214 429
E › info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti.

Hnutí DUHA s úspěchem prosazuje ekologická řešení, která zajistí zdravé a čisté prostředí pro život každého z nás. Navrhujeme konkrétní opatření, jež sníží znečištění vzduchu a vody, pomohou omezit množství odpadu, chránit krajinu nebo zbavit potraviny toxických látek. Naše práce zahrnuje jednání s úřady a politiky, návrhy zákonů, kontrolu průmyslových firem, pomoc lidem, rady domácnostem a vzdělávání, výzkum, informování novinářů i spolupráci s obcemi. Hnutí DUHA působí celostátně, v jednotlivých městech a krajích i na mezinárodní úrovni. Je českým zástupcem Friends of the Earth International, největšího světového sdružení ekologických organizací.